

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOO AJALEHT

ISAMAA JUUBELIKS

Urmas Mänd

*Mõtlen Sinule juubilar
Jahedal talvisel ajal,
Kõige saatuse külmaga
Väga Su turvatuld vajan.*

*Soovin tegudes õnnistust
Taevalt Su tänastel teedel,
Tahan, et täitüks ennustus:
Saame kord tugevaks meelelt.*

*Tunnen meeltega mõrusid
Läbitud kannatusaegu,
Poegade tehtud tegusid
Meenutan juubelil praegu.*

*Soovin kanda Su muresid
Toetada mõtete voogu,
Kuldseid rahvale aegasid
Tahan toimekat hoogu.*

1. veebruar '93.

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOO – UUS LIIGE IBM-i AKADEEMILISES PROGRAMMIS

International Business Machines – IBM ja Tallinna Tehnikaülikool sõlmisid 29. jaanuaril 1993 koostöölepingu, millele tuginevalt sai ülikool oma kasutusse keskmise võimsusega suur-arvuti koos kuvarite ja süsteemsete programmidega.

Leping on osa IBM-i Euroopa akadeemilisest programmist, millega alustati Kesk-Euroopa idapoolsetes maades paar aastat tagasi.

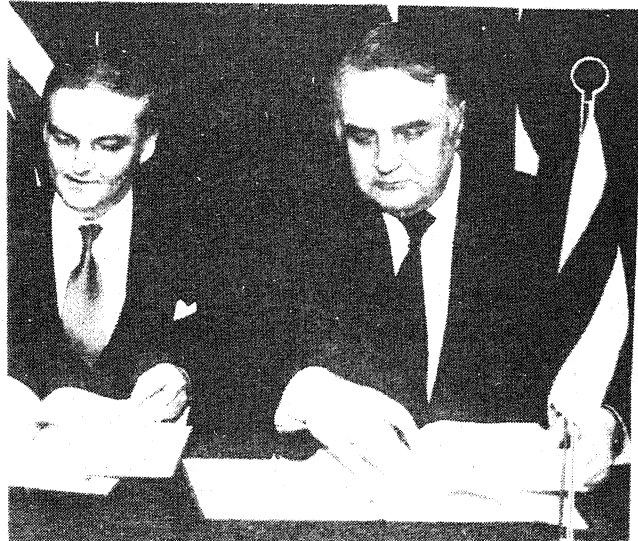
Äsjasõlmitud leping on jätkuks oktoobris Tartu Ülikooli ja detsembris Läti Ülikooli ja Riia Tehnikaülikooliga tehtud lepingutele, mille eesmärgiks on infotehnoloogilise infrastruktuuri kujundamine ja kogu ühiskonna arengu seisukohalt tähtsa koolitussuuna tugevdamine.

Koostöölepingule kirjutasid alla IBM-i tegevdirektor Pyry Lautsuo ja TTÜ prorektor Rein Küttner.

Üleandmiskõnes märkis Pyry Lautsuo, et kuigi kõikjal maailmas on viimastel aastatel olnud personaalarvutite vaimustuses, on noortel siiski põhjust tutvuda ka suuremate arvutite ja nende kasutuskeskkondadega. Näiteks infokaitse probleemid on suurmasinate keskkonnas lahendatavad hoopis teisel tasemel kui mikroarvutites.

Taalise võimsa arvutikeskkonna kokkuseadmine on põhjendatud sellega, et arvutustehnika õpetamiseks ja teaduslikeks arvutusteks akadeemilises maailmas ei piisa ainult mikroarvutite ja tööjaamade tundmisest.

Järgneb lk. 2

Pildistanud Arvo Viilup

Koostöölepingule kirjutasid alla IBM-i tegevdirektor Pyry Lautsuo ja TTÜ prorektor Rein Küttner.

Algus lk. 1.

REKTORI VEERG

Hr. Lautsoo usub, et kui Baltimaades saadakse infovahetus korda, avab side Euroopa ülikoolide võrku palju põnevaid võimalusi.

Risto-Matti Kauhanen, kes vastutab IBM akadeemiliste programmide eest Baltimaades, peab Tallinna Tehnikaülikoolis installeeritud arvutustehnika rahaliselt tähtsaimaks osaks kasutuskeskkonda ja programmivara. Programmide hind vastavalt hinnakirjadele on ligikaudu kuus miljonit Soome marka. Programmid rahvusvahelise infovahetuse jaoks on osa installeeritud süsteemist.

Arvutisüsteemi juurde kuulub olulise osana firma Fiskars Power Systems katkematu elektritoite allikas UPS 8250.

Fiskars Power Systems'i Eesti esindusfirma Baltic Computer Systems'i direktor Ants Sild:

"Katkematud elektritoiteallikad – spetsialistide keelepruugis UPSid (Uninterruptible Power Supply) – kuuluvad lahutamatu osana kõigi kaasaegsete arvutisüsteemide juurde. UPS on parem kui kindlustus – ta suudab õnnestust vältida, hoiab ära voolukatkestusest põhjustatud tehnilised rikked ja tagab info säilimise."

Allakirjutatud lepingu põhjal on IBM installeerinud seadmed ja programmid ning andnud baaskoolituse, milles on märkimisväärset abi osutanud Viini Ülikool. Esimese kahe aasta jooksul vastutab IBM arvutisüsteemi ülalpidamise eest, edasi siirdub vastutus ülikoolile. Ülikool on omalt poolt andnud ruumid, oma akadeemilised teadmised ja õpetajad ning muu personali.

Viimase paari aastaga on IBM Euroopa ülikoolide võrk laienenud Kesk-Euroopast Ida-Euroopasse. Tšehhis ja Slovakkias on IBM akadeemilises võrgus neli ülikooli, nendest tuntuim ja vanim on Praha Ülikool, Ungaris neli ülikooli ja Poolas saab infovõrku kasutada koguni neliteist ülikooli. Endise Ida-Saksamaa alal tegeleb koostööga Saksa IBM. Eestis ja Lätis käivitunud programmide järel on nüüd kord Viinise Ülikooli ja Kaunase Tehnikaülikooli käes.

Üllil Sats

Eelmises "Rektori veerus" analüütsin oluliselt turumajanduslikku ainesüsteemset õppekorraldust. Seekord vaatleksime ainesüsteemi vastandit käsumajanduslikku kurusesüsteemi.

Kurusesüsteemne õppekorraldus eeldab piisava suurusega ja ajaliselt piisiva üliõpilaste grupi (õpperühma) olemasolu, kes kõik õpivad sama tüüpõppekava alusel. Viimane on aga aluseks õpperühmale õppeaasta (semestri, nädala, päeva) tunniplaani koostamisel. Lähtumine tüüpõppekavade võimaldab koostada tunniplaane, mis on vastavatele õpperühmadele soodsad selles mõttes, et nad ei sisalda palju "aknaid", sõituid ühest õppehoonest teise jne., samas aga välistab individuaalse valikuvaaduse.

Käsumajanduslikul õppekorraldusel peab üliõpilane ennast algusest peale järgalt siduma kindla "kastiga" (erialaga, õppesuunaga vms.), üleminekud ühest kastist teise on aga rangelt piiratud (sunnismaius!). Sellisel juhul on õppejõudude ja institutide (keskuste) tööd mugav deterministlikult planeerida ja nagu käsumajanduses ikka: igasugune kaup ostetakse ära, sest valikut pole!

Tänapäeva ülikoolide õppekorralduses kohtame harva sajabrotsendilist ainesüsteemi (reguleerimata turumajandust), küll aga sajabrotsendilist kurusesüsteemi. Viimane on iseloomulik just järeleotsialistlikele riikidele. Täpselt niisama nagu riikliku või kohaliku omavalitsuse tasandi sekkumisega luuakse reguleeritud turumajanduse mudel, saab ülikooli ja teaduskonna tasandi sekkumisega luua kurusesüsteemi elementidega ainesüsteemi või ainesüsteemi elementidega kurusesüsteemi tüüpi õppekorraldust.

Küsimine nüüd: kus asub TTÜ eelõeldu taustal?

TTÜ konkureerib Eesti Vabariigi haridusturul üliõpilaskandidaatide saamiseks teiste Eesti kõrgkoolidega. TTÜ-siseselt oleme me õppevaldkonna, -suuna ja -liini kvootidega ja nendesse vastuvõtu tingimustega loonud küll konkurentsi õhkkonna, kuid sede tüüpi konkurents on vastuolus "puhta" ainesüsteemi loogikaga. Küsimuse tuum on selles, kui jäik peab olema üliõpilaste aprioorne lahterdamine õppevaldkondadesse, -suundadesse ja -liinidesse? Teisisõnu, kas valikuõigus on ühtlasi ka valikukohustus?

Sellele küsimusele vastamiseks on vaja kokku leppida mõnedes üldpõhimõtetes ja eeldustes. Nendeks võiksid olla:

1. Ülikool on kõigi õppida soovijate ja üliõpilaste suhtes teenindusasutus.

Pakkudes õppimisvõimalusi ei ole TTÜ endale võtnud kohustust korraldada õppetööd kuruse- või ainesüsteemis, küll aga (tänaeni) pakkunud võimalust õppida päeva-, õhtu- või kaugõppe vormis.

2. Üliõpilane on vastutusvõimeline ja vastutuskohuslik subjekt. Juba lasteaiast lapsesse tuleb suhtuda kui subjekti (vastandina objektsele suhtumisele), liati siis üliõpilasesse!

3. Olukorras, kus stipendiumid senisel kujul kaovad ja asenduvad õppelaenudega, peab kaanema ka riigi (ülikooli) sekkumine üliõpilaste valikuvabadusse. Värgisi ei maksa kedagi püüda õnnelikuks teha!

Kas need põhimõtted ja eeldused on vastuvõetavad ja asjakohased?

Olav Aarna

Olav Aarna

TTÜ NÕUKOGU

16.02.93

- Võeti vastu teaduskonna tüüpõppehimaäärus
- Võeti vastu uus TTÜ audoktori statuut. Tühistati nõukogu otsus nr. 43 (07.05.91) TTÜ audoktori statuudi kohta, mille järgimine oleks praegustes majanduslikes tingimustes võimatu.

TTÜ Nõukogu 19. jaanuari istungil valiti TTÜ audoktoriteks:

1. Antero Jakkola – Helsingi Tehnikaülikooli energeetikaökonomika ja jõujaamade professor.
2. Tapani Jokinen – Helsingi Tehnikaülikooli elektromeaanika labori juhataja-professor.
3. John Argyris – Stuttgardi Ülikooli õhu- ja ruumisõidukite staatika ja dünaamika professor.
4. Olev Träss – Toronto Ülikooli keemiatehnika ja rakenduskeemia professor.

Audoktorite ja doktorite promotsioon toimub 16. septembril.

- Kiideti heaks korraldada TTÜ 75. aastapäeva üritused 16.–17. septembril.
- Võeti vastu pädevusala põhimäärus.
- Kinnitati viie viimase instituudi põhimäärused:

territoriaalmajanduse instituut, elektriajamite ja jõuelektroonika instituut, elektrotehnika aluste ja elektrimasinate instituut, elektroenergeetika instituut, soojusenergeetika instituut.

- Nimetati ümber regiooni ökonomika ja juhtimise õppesuund ühiskonnakorralduse õppesuunaks.
- Haldusdirektor Märt Tomson vastas järelepärimisele TTÜ ja TTÜ ruumides tegutsevate aktsiaseltside suhete kohta.

TEADUSKRAADIDEST JA MUUST

Kuna TTÜs professorikohtadele konkursi korras valimine toimub diplomeid arvestamata, tõstatan küsimuse viimasel 50 aastal omistatud doktori-kraadide ja professorikutsete väärtustamisest. Küsimusele, kas kõik viimase 50 aasta jooksul väljaantud diplomid ja tunnistused võib lugeda tühisteks, vastan tehnikateaduste osas kindlasti eitavalt. Võib-olla, et filosoofid, politoloogid, majandusteadlased ja ajaloolased on oma diplomitest tõesti eitaval arvamusel? Siiani TTÜs toimunud loen usaldamatuse avaldamiseks VAK-i kvalifikatsiooniga teadusdoktoritele ja professoritele.

Kuidas saab tekkida praegustel kraaditaotlejal motivatsioon, kui teaduskraadid loetakse tühisteks? Või hakkavad need teatud persoonidele sobivast hetkest alates jälle midagi tähendama?

Meenutusi teaduskraadidest tehnikavaldkonnas.

Tehnikavaldkonnas tähendas tehnikakandidaadi kraadi taotlemine 3-4 aastast väga pingelist teadustööd. Doktoritöö nõudis aga reeglina (ja peaks nõudma ka praegu) 10-15 aastast lisatööd. Dissertatsiooni taseme hindajateks olid Üleliidulise Kõrgema Atestatsioonikomisjoni (VAK) reeglite kohaselt: 1) taotleja töökaaslaste koos teatud hulga spetsialistidega teistest teadusasutustest (1. eelkaitsmine), 2) selle teadusasutuse vastav allüksus, kus kaitsmine võib toimuda (2. eelkaitsmine), 3) 3-4 teadusdoktorit-oponenti (kõige eriala spetsialistid), 4) kaitsitava töö suhtes juhtiva teadusasutuse teaduslik nõukogu (kollektiivne oponent, 3. eelkaitsmine), 5) ca 20 teadlasest (oma ala spetsialistid, doktorid, professorid) koosnev spetsialiseeritud kaitsmisnõukogu, 6) VAK-i nn. "mustad oponentid", kelle ainuiskuline arvamus oli sageli otsustav, 7) VAK-i erialasektsioon, 8) VAK-i üldkogu.

Et tehnikavaldkonnas üldse pääseda kaitsmisele tuli täita rida tingimusi: 1) töö pidi olema aktuaalne, 2) töö pidi olema uudne, 3) dissertant pidi tagama oma ideede elluviimise, 4) töö tulemused pidi olema avalikustatud, 5) kaitsmine, kui fakt pidi olema teadvustatud VAKi büle-täänis. Lisaks eeltoodule oli vaja esitada teatud arv kirjalikke arvamus, mille saamine nõudis oma uurimistöö tulemuste laialdast tutvustamist. Kui tegemist oli teaduskoolkondade vaheliste arveteklaarimistega, teaduspoliitilise võitlusega, siis võis see osa kujuneda küllaltki vaevaliseks ning tihti ka ebõnnestunuks. Teiselsks hea teadustöö eitamise põhjuseks võis olla kadetus - see kõige siiram inimtunne. Loomulikult oli vaja ka töökoha - ülikooli või teadusasutuse positiivset iseloomustust. Kahjuks loetakse selle olemist meil suureks patuks. Aga kus ei nõuta - välismaal on soovituskirjad väga vajalikud.

Olen juba varem väitnud, et doktoritöö ei tohiks olla eesmärgiks omaette. Ta peab olema teadustöö teatud etapi loogiliseks kokkuvõtteks. Sellest lähtu-

dest oli eelmine süsteem märgatavalt nõudlikum ja ka perspektiivikam.

Vaatleme lähemalt tehnikateadlase arenguetappe. Kõigepealt kaitsiti uurimiskallakuga diplomtöö, millele eelnes tavaliselt mitmeaastane töö ÜTÜs (Üliõpilaste Teaduslikus Ühingus). Sellest selgus tulevase teadlase kutsumus, suunitlus ja andekus. Sellele järgnes enam-vähem mõistliku aja- ja töökuluga teaduste kandidaadi kraad (3-4 aastat) ning andekamatele ja töökamatele teaduste doktori kraad (10-15 aastat). Seega kõige viljakamal loomingupeerial (20.-40. eluaastani) olid teadlasel eesmärgid olemas. Programmi täitmisel võis ta arvestada majandusliku olukorra mõningase paranemisega. Muidugi ei tähenda eelnev, et selliselt saadud teadustulemused olid maksimaalsed.

Doktoritööde kaitsmisega tegelevaid teadusasutusi oli 80ndatel aastatel NLiidus suhteliselt vähe. Kaitsmisnõukogud olid koondatud väga tugeva teadlaste kaadriga autoriteetsete ülikoolide ja teaduskeskuste juurde. Võin täie vastustundega väita, et Moskvas, Leningradis ja Kievis kaitsnud teadusdoktorid on läbinud tugeva kvaliteedi kontrolli. Kahtlusi võiks tekkida vaid ENSV kodukõrgkoolides kaitsnute osas. Euroopas on tavaks, et samas kõrgkoolis, kus kaitsatakse doktorikraadi ei saa kandideerida professori kohale. Eesti kõrgkoolis töötamise eeldusena tuleks seega kõne alla vaid kaitsmine väljaspool vabariiki. Vastupidine variant - see, et meil kaitsnud eestlane võib töötada vaid välismaal, oleks eesti teadusele tõeline katastroof. Eestis on TÜ ja TTÜ kaks tegelikku ning seejuures täiesti erinevate erialadega ülikooli. Kuidas nende vahel teadlasi-õppejõudusid vahetada? Loomulikult aitab erinevates kõrgkoolides kandideerimine ja töötamine teadlase taset ning arengut kontrollida. Kuidas aga meil seda arengut jälgida ja fikseerida? Meil oleks selleks teaduskraadide paljususe.

Võimalikest teaduskraadidest.

Olen arvamisel, et meil peaksid tehnikavaldkonnas olema järgmised ülikoolis kaitsuvad kvalifikatsioonistmed:

1. diplominsener, 2. teaduste magister,

3. ülikoolidoktor = eurodoktor = D.Ph. = NLiidu teaduste kandidaat,

4. Eesti Vabariigi teadusdoktor = NLiidu teadusdoktor (kui viimane Venemaal tänasel tasemel säilib). Mina täiendaksin endist "halba" süsteemi vaid magistriskraadiga, mis jääks ülikoolidiplomi ja teaduskandidaadi (eurodoktor, D.Ph.) kraadi vahele. Sellele võiks omistada peale teatud teoreetilise kursuse omandamist (2-3 aastat).

Järgmiseks teaduskraadiks oleks ülikooli doktor. Selle omistab ainuiskuliselt ülikool. Seega Tallinna Tehnikaülikooli doktor.

Järgmine teaduskraad tuleb rangelt määratleda kui Eesti Vabariigi teadusdoktor ja lugeda selle nõuded lähedasteks endise NLiidu teadusdoktori (s.o. Doctor of the former Soviet Union, vene tüüpi teadusdoktor) nõuetele. Keskmiselt auahne, keskmiselt andekas ning keskmiselt töökas teadlane kulutaks keskmistes tingimustes selle kraadi saavutamiseks ca 12-15 aastat. Seega oleks võimalik saada ülikoolidiplom 23-24-aastaselt, magistriskraad 25-26-aastaselt, ülikoolidoktor - eurodoktor (D.Ph.) 27-28-aastaselt, Eesti Vabariigi teadusdoktor 40-42-aastaselt. Siit edasi jääb veel küllalt aega monograafiate, kokkuvõtete, memuaaride jne. kirjutamiseks, teadustööde juhendamiseks, järeelkasvu kasvatamiseks.

Peaaegu endise NLiidu teadusdoktori nõudeid meie jaoks täiesti vastuvõetavateks. Olen need nõuded täies ulatuses täitnud ning "keeva veega täidetud vasktorud" Tallinna Tehnikaülikoolist Moskva Ehitusinseneride Instituudini kõigi sinna juurde kuuluvate ettekan-nete, täienduste, paranduste ja arvamustega vaid omal jõul edukalt läbinud - VAK-i erialasektsiooni tunnistas dissertatsiooni 1983. a. parimaks. Hindajad olid aga 80-ndatel aastatel kindlasti kõrgetasemelised. Muidugi oli NLiidu doktoritööde kaitsmistel palju üleliigset, kuid nad nõudsid ka jalgadega maas olemist.

Minu arvates oli Eesti NSV teadusdoktor = NLiidu teadusdoktor kogu Eesti teadlaskonna pingelise tööga

NLiidu doktorit saksa doktoriga, siis juba töös sisalduva materjali kogumise ja vormistamise aeg oli tunduvalt (4–5 korda) pikem, rääkimata kaitsmise protseduurist. Välismaa doktorikraade NLiidus ei tunnustatud, ja õigesti. Ma loodan, et mäletatakse, kuidas veel mõni aasta tagasi suhtuti TTÜs saksa, rootsi ja soome doktoritesse. Nüüd millegipärast just nendest maadest doktoripabereid hankimas käiakse. On täiesti ebaõige kraadiga teaduskaadri kiireloomuline ettevalmistamine, mis viib lati paratamatult madalale. Praegu võib mõningaid magisträtöid lugeda võrdseks aastat 10 tagasi kaitsitud diplomitöödega. Praegust situatsiooni eesti teaduses võib võrrelda terves Eesti Vabariigis valitseva olukorraga – uusriikastele vastavad uusprofessorid ja usdoktorid, kes ületavad nende endi poolt madalakshääletatud tasemelatti. Kas viskame koos pesuveega ka lapse välja?

Võib küsida, milleks kõik see vaevamine töö, kas ei saaks kergemalt? Meil ilmselt praegu ei saa! Aga kas peabki saama? Eestis ei ole olnud ega ole ka praegu teadustöök olulisi majandusstiimuleid. Teadustöö tänasel päeval Eestis kõhtu ei täida. Või raskel ajal minna välismaale? Välismaale iga teadlane ei tungi – põhjused võivad olla ka eetilised. Kõne alla võib tulla surmahirm – hirm kaotada seegi töökoht. Või teades perspektiivi, teha väikese raha eest loomingulist, vabariigi tehnikateadusele vajalikku tööd?

Ühest võimalusest.

Arvestades meie vabariigi asukohta ida ja lääne vahel tuleks kasutada võimalust olla vahendajarollis ka teaduses. Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool võiksid olla kohaks, kus lääne teadlased (kes seda soovivad) saaksid omandada nn. vene tüüpi teadusdoktori kraadi, ida teadlased aga lääne tüüpi doktori kraadi. See tõstaks meie ülikoolide rahvusvahelist mainet ja tooks ka raha sisse. Kaitsmine võiks toimuda inglise, saksa või vene keeles. Seega kinnitaksime rangema teaduskraadi meil ja teadvustaksime selle ka maailmale. Meiepoolsed peaks olema algatus, reegliliku väljatöötamine ja organiseerimisteenused. Alustada tuleks erialadest, mille jaoks meil endil

on rahvusvahelise mainega teadlastest kate ja vajalikud kontaktid.

Professorikutsest.

Professorikutse taotlemine oli varem küllaltki keeruline ning nõuded kõrged. Oli vaja doktorikraadi, teadus- ja õppetöö staazi, teadustöö jätkumist kinnitavate publikatsioonide olemasolu, iseloomustust töö kohta professori kohustetäitjana – seega sõel oli tihe.

Kui vaadata lähemalt, kuidas moodustati TTÜ professor, siis see peaaegu 75-aastasele ainukelele Eesti tehnikaukoolile küll au ei tee. Ilmselt olid kasutatud reeglilikul teatud kindlad eesmärgid. Kahjuks on jäetud korralliste professorite valimisel kõrvale, arvestades vanusetsensust ja muid asjaolusid (vt. TTÜ põhikirja sätted – kas siin ei saaks teha mõndusi?) rida rahvusvahelise tunnustusega teadlasi – VAK-i kutsega professoreid. Viimased võiksid anda ülikoolile tõhusa panuse kas või oma rahvusvahelise tuntusega. Määratlus, et endised professorid tuleb asendada noortega konkursi korras nagu välismaal, on võimalik vaid prestiižikates Euroopa ja Ameerika ülikoolides, kus makstakse ka vastavat tasu. Meile välismaalt vaevalt keegi tööle tuleb. Väidet, et vanadel puuduvad kontaktid läänega, tuleb kontrollida. Kas aga noortel on sidemeid idaga, on tõesti küsitav.

Sidemetest vene teadlastega.

Pea täiesti ebamõistlikuks teaduses ignoreerida Venemaa teadust ja vene teadlasi. Koostöö nendega on meil alati hästi sujunud. Vastuolusid on muidugi olnud tööde koordineerimise ja bürokraatia tasandil. Teadlane-teadlane tasemel oli ja on otsustavaks andekus, potentsiaal ja tulemused.

Kui uue tehnika rakendamine oli NLiidus tagasihoidlik, siis tehnikateaduste taseme kohta seda küll öelda ei saa. Väide, et meil on kadunud side vene teadusega ja et seda polegi vaja, on kergelt öeldes lapsik. Praegu on teadlastevahelised sidemed vägivaldselt nõrgenenud, kuid taastuvad lähitulevikus põhimõttel – teaduses ei ole määravad poliitilised vaated, rahvus ja riiklik kuuluvus. Mis on omane kaupmehele, on omane ka teadlasele. Praegu me vaatame kõigele, mis on pärit

idast, kui millelegi väga vastuvõetamatule. Probleem on ka eetiline – kui Venemaalt teadustöök enam raha ei saa, siis käigu nad kuradiile. Anume läänest. Meie vene kolleegid on valdavalt ausad, kõrge kvalifikatsiooniga teadlased. Arvan, et nende hulgas ei ole rohkem aferiste ja šarlatane, kui eesti või lääne teadlaste hulgas. Alahinnata inimhõimust ja teadlase südametunnistust rahvusest tulenevalt ei tohi. Meie oleme seatud elama kõrvuti meie lähimate naabritega – venelaste, rootslaste, soomlaste ja lätlastega. Teeme siis nendega koostööd, võtame nendelt parima ja anname vastu oma.

Väljundist läände ja itta.

Vene teadlaste väljund välismaale oli nii nagu meilgi suhteliselt piiratud. Tõkkeid oli mitmesuguseid – alates ministriumide ja ametkondade lubadest ning lõpetades Glavlitiga.

Rootsi TA poolt 1991/92. aastal teostatud teadustööde analüüsis heidetakse meile ette inglise- ja saksa keelse materjali vähesust. Venekeelset materjali, mis meie tingimustes oli põhiline, hindajatest keegi ei vaadanudki. Aga kõrgetasemelisi spetsialiste ruumkonstruktsioonide alal (see on minu eriala) oli ja on Venemaal palju. Nad aga ei tunnistanud (või ei osanud) teadussuhtluskeelena inglise keelt. Neile meie venekeelsed artiklid mõeldud olidki.

Endise NLiidu tingimustes olid põhilised autoriteetsed doktorinõukogud Venemaa suurlinnades. See nõudis mistahes dissertatsiooni vormistamist vene keeles ning selle oskamist heal tasemel. Teistes keeltes esitatud dissertatsioonid ei olnud ka VAK-ile vastuvõetavad. Keelest tingituna olid doktoritööd mõeldud levitamiseks seega vaid sotsialismileeri maades. Muidugi nõuti ka selleks Glavlitil eriluba.

On loomulik, et teadlane peaks lugema ja kirjutama 3–4 keeles. Meile on nendeks eesti, vene, inglise ja saksa keel. Ameerika ja inglise teadlased kirjutavad ja loevad inglise keeles, sakslased saksa keeles, venelased vene keeles – eestlased aga eesti, vene, inglise ja saksa keeles!

Olo Tärno

Ruumkonstruktsioonide
erakorraline professor

"PROJEKT TALLINN" - EESTI JA ROOTSI TUDENGITE KOOSTÖÖ

Käesoleva aasta jaanuaris avati automaatikateaduskonna ruumides uus arvutiklass, kus korraga saab töötada 22 üliõpilast.

Miljon eesti krooni maksnud kingituse - 24 arvutit "Sun" - tegi TTÜ Üliõpilaskonnale Lundi Tehnikaülikooli Üliõpilaskond (TLTH - Teknologikåren vid Lunds Tekniska Högskola). Eesti ja Rootsi tehnikaüliõpilaste head suhted ulatuvad juba aastate taha ning kui 1992. aasta aprillis külastas TTÜ TLTH esindaja Mati Rosenberg, leiti üheskoos, et meie tudengitele on kaasaegse hariduse saamiseks hädasti vaja moodsamat arvutus- tehnikat.

Möödunud kevadel asusidki Rootsi tudengid otsima võimalusi, kuidas leida vajalikke arvuteid. Nüüdseks on neil tekkinud laialt- aluslikud kontaktid paljude firma-

dega ning pidevalt sõlmitakse ka uusi suhteid.

Firma SattControl AB annetas näiteks 30 uhiut PLS arvutit ligi poole miljoni EEK väärtuses. Üks projekti suurematest sponsoritest firma Ericsson Mobile Communications AB kinkis tudengitele ühenduse pidamiseks mobiiltelefonid.

Projekti peamiseks finantseerijaks on olnud silani SIDA (Swedish International Development Authority).

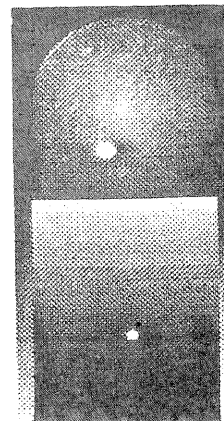
Esimene kingitus on vaid üks osa 23. oktoobril 1992 alla kirjutatud koostööprojektist, mille eesmärgiks on tihedamate sidemete loomine õppe- ja teadustöös kahe tehnikaülikooli vahel.

ULLI SATS

Rootsi tudengid Martin Bergendahl, Torbjörn Arvidsson, Mårten Johansson, Patrik Fridh ja TTÜ Üliõpilaskonna esindaja Mart Ambur kontrollivad üheskoos veelkord arvutite tööd.

Pildistanud Arvo Viilup.

INNOVAATIKA

Austatud kolleegid,

uuenemised ja muutused on tänase Eesti märksõnad. Majanduse kiire edenemine pole mõeldav uuendusteta hariduses ja teaduses.

Suurepärase võimaluse kogemuste vahetamiseks, oma suundade ja taotluste tutvustamiseks, sobivate partnerite ja koostöövormide leidmiseks ning praeguste ja tulevaste üliõpilastega suhtlemiseks pakub 1.–3. aprillini 1993 teine INNOVAATIKA-mess Tartu Näitusehallis, Kreutzwaldi tn. 60, Tartus.

"INNOVAATIKA-93" – see on uudsus, uuendus, uuenev haridus ja kõrgharidus, teadus ja vahendid sellega tegelemiseks, meditsiin ja tervishoid, leiutised, know-how ja kõrgtehnoloogia, kirjastamine ja trükindus.

"INNOVAATIKA-93" – see on näitus, seminarid, loengud, vestlusingid.

"INNOVAATIKA-93" – see on kasulik investeering tulevikku.

Lähema info saamiseks palun võtke ühendust tel. 234/35294, messi direktor Leeni Uba, patendigrupp, või tel.234/35421, messi pressisekretär Urmas Aunin, teabetalitus, Tartu Ülikool, faks 234/35440, E-mail proffice@pro.ut.ee.

Ootame Teie peatset vastust, kas olete huvitatud INNOVAATIKA-messil osalemisest.

Kohtumiseni messil, lugupidamisega

Teie

professor Jaak Aaviksoo
Tartu Ülikooli prorektor

ÜLEVADE AUTORIOIGUSE SEADUSE OLULISEMATEST SÄTETEST

Käesolev ülevaade ei pretendeeri seaduse põhjalikule analüüsile ega kommenteerimisele. Pigem on ta miinimumiks teadmistest, millised on vajalikud töötamisel TTÜ-s ja ühtlasi suunaksid asjaosalisi seadusega lähemalt tutvuma (22. detsembri 1992. a. "Postimees"). Riigikogus 11.11.1992. a. vastuvõetud "Autoriõiguse seaduse" rakendamise tunnistati kehtetuks endise ENSV Tsiiviilkoodeksi 1964. a. kasutusel olnud autoriõigust reguleerivad paragrahvid. EV Põhiseaduse §-le 107 tuginev põhjalik ja ladus sõnastuses uus seadus saab nüüdsest ise põhiliseks õigusaktiks teistele seadustele (§ 2 lg.1), millised on seatud reguleerima autorite spetsiifilise õiguse (autoriõiguse), samuti sellega kaasnevat õiguste teostamise piiranguid, garantiisid ja kaitset oma loometöö tulemustele (§ 1 lg.2).

Seaduse II peatükis on antud põhjalik LOETELU AUTORIOIGUSEGA KAITSTAVATEST TEOSTEST

Endiselt kuuluvad viimaste hulka teadusteosed (§ 4 lg.1).

Teosteks, millele tekib autoriõigus, võivad olla (§ 4 lg.3):

- publitsistika-, poliitika-, haridusala- sed jms. kirjalikud teosed (p.1);
- teaduslikud ja populaarteaduslikud kirjalikud ja kolmemõõtmelised teosed (monograafiad, artiklid, teadusliku töö aruanded, plaanid, skeemid, maketid, mudelid, testid jms.) (p.2);
- arvutiprogrammid, mida kaitstakse nagu kirjalikke teoseid (p.3);
- kõned, loengud, ettekanded jt. teosed, mis koosnevad sõnadest ja on väljendatud suuliselt (suulised teosed) (p.4);
- arvamused, retsensioonid, ekspert- hinnangud jms. (p.20);
- teoste kogumikud ja informatsiooni kogumikud (sealhulgas andmebaasid) (p.22).

Muuhulgas tekib autoriõigus ka teose loomise vaheetappide tulemustele (§ 4 lg.4) (eskiisile, visandile, plaanile, joonisele, peatükile jms.), kui need vastavad teostele seaduse tähenduses (§ 4 lg.2).

Seadus määratleb ka need intellektuaalse tegevuse tulemused, millele kõnealust seadust ei kohal-

data (§ 5 lg.1). Teiste hulgas on nendeks:

- ideed, kujundid, mõisted, teooriad, protsessid, süsteemid, meetodid, kontseptsioonid, printsüübid, avastised, leiutised jms. intellektuaalse tegevuse resultaadid, mis on kirjeldatud, selgitatud või muul viisil väljendatud teoses (p.1);
- haldusdokumendid (põhimäärused, juhendid, käskkirjad) ning nende ametlikud tõlked (p.3);
- organisatsioonide sümboolika (lipud, vapid, medalid, märgid jne.) (p.5);
- üksikud väited ja andmed (p.7).

Samas, II peatükis, saavad sõnaselge määratluse niisugused mõisted nagu autoriõiguse tekkemoment (§ 7), autoriõigus avalikustamata ja avalikustatud teostele (§ 8), avaldatud (§ 9) ja avalikult esitatud, üldsusele näidatud ja üldsusele ülekantud (§ 10) teosed.

Paar stiilinäidet seadusele tervikuna omasest seadussätete formuleeringute selgusest.

Autoriõigus tekib nii avalikustamata kui ka avalikustatud (avaldatud, avalikult esitatud, üldsusele näidatud ja üldsusele ülekantud) teostele. Üldsuseks loetakse määramata isikute ringi väljaspool perekonda ja lähimat tutvusringkonda (§ 8).

Teose avalikuks esitamiseks, üldsusele näitamiseks või üldsusele ülekandmiseks loetakse teose ülekandmist üldsusele mistahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte (§ 10 lg.4) (p.2).

Seaduse III ptk. sätestab teose loomisel tekkivad õigused, millisteks on autori isiklikud mittevaralised (§ 12) ja varalised (§ 13) õigused, õigus autoritasule (§ 14), autoriõigus ja omandiõigus (§ 16).

Ülalnimetatutest väärivad enam tähelepanu **AUTORI VARALISED ÕIGUSED**, millised võib kokku võtta kui ainuõiguse igal moel ise oma teost kasutada, lubada selle samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest (§ 13 lg.1). Sealhulgas kuulub autorile õigus oma teost reprodutseerida, levitada seda (ka koopiadena) üldsusele kas müümise või mõnel muul viisil omandiõiguse üleandmise (laenutamine, rentimine, üürimine) teel, importida oma välisriigis avaldatud teose koopiaid, tõlkida, teha selles kohandusi, koostada ja välja anda teoste kogumikke, avalikult esitada seda kas

elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes ja üldsusele näidata (õigus eksponeerimisele) filmi, slaidi, TV või mis tahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil (§ 13 lg.-d 1-8).

Autori varaliste õiguste teostamise piirangutest (IV ptk.) on esmatähtsana sätestatud n.n. teose vaba kasutamine tingimusel, et see ei tee kahju teose kasutamisele ega kitsenda autori seaduslikke huve (§ 17).

Seaduse tähenduses on **AUTORI NÕUSOLEKUTA JA AUTORITASU MAKSMISETA** *hubatud* teise isiku õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine, kui seda tehakse isiklikeks vajadusteks (teaduslikuks uurimistööks, õppetööks jms.) (§ 18 lg.1).

NB ! See lõige ei laiene juriidilistele isikutele (lg.4).

Muuhulgas *ei ole hubatud* 1. lõikes toodud tingimustel reprodutseerida isiklikeks vajadusteks (§ 18 lg.2):

- andmebaase (p.3);
  - arvutiprogramme, v.a. seaduse §-des 24 ja 25 ettenähtud juhud.
- Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta *on hubatud* teose vaba reprodutseerimine teaduslikel, hariduslikel ja informatsioonilistel eesmärkidel, kui seda tehakse (§ 19):
- õiguspäraselt avaldatud teose või selle osade kasutamisel illustreeriva materjalina trükiväljaandes, raadio ja TV saates, audio-videosalvestises õppeeesmärkidel ja nende eesmärkidega motiveeritud mahus (p.2);

- ajalehtedes, ajakirjades jm. perioodilistes väljaannetes avaldatud artiklite, avaldatud teostest katkendite või lühikeste teoste reprograafilisel reprodutseerimisel eranditult õppe- ja teaduslikel eesmärkidel haridus- ja teadusasutustes, mille tegevus ei taotle otseseid või kaudseid majandusliku kasu saamise eesmärgi (p.3);

- avalikustatud teadusteostest informeerimisel ajakirjanduses, kinos, raadios ja TV-s, sealhulgas ülevaadetena, annotatsioonidena, referaatidena ja muus sellises dokumentaalses vormis (p.5).

Taolise kasutamise korral on teose autori nime või nimetuse, kui see on teosel näi-

datud, teose pealkirja (nimetuse) ning avaldamisallika äranäitamine kohustuslik.

Raamatukogul, arhiivil või muuseumil on lubatud vabalt reprodutseerida nende või nendega samalaadsete asutuste püsikollektsioonis olevat kadunud, hävinud või kasutamiskõlbmatuks muutunud teost või selle koopiat üksikute koopiatena asendamise eesmärgil (§20).

TEOSE VABA AVALIK ESITAMINE (teose autori nime või nimetuse ära käitamine kohustuslik) on lubatud õppeasutustes vahetus õppeprotsessis nende asutuste õpetava personali ja õpilaste poolt ning tingimusel, et kuulajas- ja vaatajaskonna moodustavad õpetav personal ja õpilased või teised isikud (lapsevanemad, eestkostjad, hooldajad jne.), kes on otseselt seotud õppeasutusega, kus teost avalikult esitatakse (§ 22).

Seaduse §-d 24 ja 25 on pühendatud vastavalt arvutiprogrammi vaba kasutamise ja selle pöördprojekteerimise võimalustele. Eelnevast teame, et arvutiprogrammi reprodutseerimine isiklikeks vajadusteks ilma autori nõusolekuta ja autoritasu maksimiseta ei ole lubatud (§ 18 lg.2). Erinevalt sellest tagatakse programmi nn. tiitlipärasele omandajale siiski mõningad õigused. Ja nimelt, kui lepinguga ei ole ette nähtud teisiti, võib tiitlipärane omandaja ilma autori nõusolekuta ja täiendava autoritasu maksimiseta programmi reprodutseerida, tõlkida, kohandada (adaptatsioon) ning muul viisil ümber töötada ja saadud tulemusi reprodutseerida tingimusel, kui see on vajalik (§ 24 lg.1):

- 1) programmi kasutamiseks seadmel või seadmetel, ulatuses ja eesmärkidel, milleks programm omandati;
- 2) programmis esinevate vigade parandamiseks.

Samadel eeldustel on tiitlipärasele omandajal õigus teha programmist arhiivikoopiaid tingimusel, et neid kasutatakse ainult kadunud, hävinud või kasutamiskõlbmatuks muutunud programmi taastamiseks (§ 24 lg.2), samuti uurida selle programmi funktsioneerimist, et selgitada välja programmelemendi aluseks olevad ideed ja põhimõtted (§ 24 lg.3).

Kui isikul on õiguslik alus programmi valdamiseks, kasutamiseks või kasutami-

seks ära langenud, siis peab ta 1. ja 2. lõikes nimetatud programmi, selle koopiat või töötluse hävitama (§ 24 lg.4).

PROGRAMMI VABAL PÖÖRDPROJEKTEERIMISEL (§ 25) on tiitlipärasele omandajal ikka samadel eeldustel (ilma nõusoleku ja täiendava tasu maksimiseta) õigus reprodutseerida programmi ning seda tõlkida juhul, kui see on hädavajalik informatsiooni saamiseks algsest programmist sõltumatult loodud programmi ühilduvuse tagamiseks teiste programmidega ja on täidetud järgmised tingimused (lg.1):

- 1) seda teeb programmi tiitlipärane kasutaja või tema poolt antud ülesande alusel mõni teine vastavat autori luba omav isik;
- 2) programmide ühilduvust tagav informatsioon ei ole olnud p.1 nimetatud isikutele kättesaadav;
- 3) selline tegevus piirdub algse programmi osadega, mis on vajalikud ühilduvuse tagamiseks.

Informatsiooni, mis on saadud 1. lõikes ettenähtud tegevusega, ei tohi (lg.2):

- 1) kasutada muuks otstarbeks, kui sõltumatult loodud programmi ühilduvuse tagamiseks;
- 2) üle anda kolmandatele isikutele, välja arvatud juhul, kui see on vajalik sõltumatult loodud programmi ühilduvuse tagamiseks;
- 3) kasutada oma olemuselt samase programmi arendamiseks, tootmiseks, realiseerimiseks või muude algse programmi autori autoriõigust rikkuvate tegevuste sooritamiseks.

Teise püüanguna autori varaliste õiguste teostamisel sätestab seadus teose kasutamise autori nõusolekuta, kuid autoritasu maksimisega. Kohaldatuna ainult audiovisuaalsete teoste ja teoste helisalvestuste kasutamise suhtes lubatakse neid reprodutseerida kasutaja enda isiklikeks vajadusteks (teaduslikuks uurimistöök, õppetöök jms.). Seejuures on autoril, aga samuti teose esitajal ja fonogrammi tootjal õigus saada õiglast tasu sellise kasutamine eest (§ 27 lg.1).

NB ! See lõige ei laiene juriidilistele isikutele (lg.2).

Seaduse V. peatükis määratletakse **ISIKUD, KELLELE KUULUB AUTORIOIGUS**. Muidugi kuulub see kõige-

pealt teose autorile, kelleks on füüsiline isik või füüsilised isikud, kes on teose loonud (§ 28 lg.2) Teose loomisega tekib autori(te)l autoriõigus sellele teosele ja selle õiguse sisu moodustavad isiklikud mittevaralised ja varalised õigused kuuluvad algselt talle (neile), kui seadusega varaliste õiguste osas ei ole ette nähtud teisiti (§ 28 lg.1). See niigi mõistetav tõik ei vajakski eraldi sätestamist, kui isikute ring, kellele võib kuuluda autoriõigus, ei saaks olla laiem.

Üheks neist, kes sellesse ringi kuulub, on anonüümselt, pseudonüümi või autorimärgi all avalikustatud teose autor, kellel on autoriõigus sellele teosele (§ 29 lg.2), kuna seaduse kohaselt isiku, kes avaldab teose oma nime (üldtuntud pseudonüümi, autorimärgi) all, autorsust presumpeeritakse (eeldatakse), kuni pole tõestatud vastupidi (§ 29 lg.1). Seega esitab autorit ja kaitseb tema õigusi teose tiitlipärane kasutaja ning selline esindamine toimub momendini, mil autor avab oma kodanikunime ja tõestab oma autorsuse.

Teiseks, isikud, kellele kuulub autoriõigus, mis on tekkinud kollektiivse (§ 31) ja audiovisuaalse (§ 33) teose loomise või kogumiku koostamise (§ 34) tulemusena.

NB! Autoriõigus kollektiivsele teosele kuulub juriidilisele isikule sel juhul, kui see on tema initsiatiivil ja juhtimisel loodud ning ka tema nime või nimetuse all välja antud (§ 31 lg.1 ja 2). Audiovisuaalse teose puhul lähevad autori varalised õigused üle teose produtsendile (§ 33 lg. 2), kelleks loetakse ka juriidilist isikut, kui teos on loodud tema finantseerimisel ja juhtimisel (§ 33 lg.5).

Pöörakem nüüd tähelepanu ülikooli jaoks olulisele autoriõiguse spetsiifilisele objektile - **TÖÖLEPINGU ALUSSEL LOODUD TEOSELE** (§ 32).

(1) Töölepingu alusel oma otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti.

(2) Autor võib iseseisvalt kasutada oma otseste tööülesannete täitmise

korras loodud teost tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ainult tööandja eelneval nõusolekul, näidates ära tööandja nime või nimetuse. Sellisel juhul on autoril õigus saada autoritasu teose kasutamise eest.

(3) Autor võib iseseisvalt kasutada oma tööülesannete täitmise korras loodud teost eesmärgil, mis ei ole tema tööülesannetega ette nähtud, kui töölepingus ei ole ette nähtud teisiti. Sellisel teose kasutamisel tuleb ära näidata tööandja nimi või nimetus.

(4) õigusaktides ettenähtud juhtudel makstakse tööülesannete täitmise korras loodud teose autorile lisaks töötasule (palgale) ka autoritasu teose kasutamise eest. Autoritasu maksmine võidakse ette näha ka tööandja ja autori vahelise kokkuleppega.

Mis puutub **AUTORIÕIGUSE AJALISSE KEHTIVUSSE** (VI ptk.), siis see kehtib autori kogu eluaja jooksul ja 50 aastat pärast tema surma (§ 38 lg.1). Sõltuvalt avalikustamise algusest ja teose liigist leiab varieerimist ikka sama ajavahemik – 50 a. (§-d 38-41). Erandiks on tarbekunstiteosed, autoriõigus millelele kehtib 25 a. pärast nende loomist (§ 42). Seejuures algab mainitud tähtaja kulgemine autori surma-aastale järgneva aasta või teose õiguspärasele avalikustamisele või loomisele järgneva aasta 1. jaan. (§43).

Seaduse VII peatüki põhisätetes on fikseeritud tingimused teose kasutamiseks teiste isikute poolt (§ 46) ja loa (litsentsi) andmine selliseks tegevuseks (§ 47). Kõnealuse peatüki II osa on tervenisti pühendatud autorilepingule (§ 48), selle vormile (§ 49), sõlmimisele (§ 51), autoritasu maksmisele, tellimuslepingule, lepinguga teose kasutajale üleminevatele õigustele, nii autori kui ka teose kasutaja vastutusele autorilepingu rikkumise eest ja kahju hüvitamisele (§-d 56-60).

Teose esitaja, fonogrammi tootja ning raadio ja televisiooniorganisatsiooni õigused on sätestatud seaduse VIII peatükis. Moodustades n.n. autoriõigusega kaasnevate õiguste kompleksi puudutavad nad eelkõige näite-, laulu- ja tantsukunsti ning muusika valdkonnas tegutsevaid autoreid. Ilmse episoodilisuse tõttu ülikooli töös ja elus loobume siinkohal olulisema välja toomisest. Piisab teadmisest, et arvestades mainitud valdkondade spetsiifikat on autoriõigust loome- ja teadmiste valdkondadele nendel elualadel reguleeritud lähtudes eelnevalt sätestatud autoriõiguse üldisest põhimõtetest.

Peatume nüüd autoriõiguste ja muude seadusest tulenevate **ÕIGUSTE TEOSTAMISE VÕIMALUSTEL**.

Põhilise, nn. kollektiivse teostamise võimalusena sätestab seadus autorite ja teiste asjaosaliste õiguse luua ühendusi oma ülalnimetatud õiguste ühiseks teostamiseks ning loomingu- ja majanduslike huvide tagamiseks (§ 76 lg.1).

Teise võimalusena 1. lõikes nimetatud funktsioonide täitmisel näeb seadus ette kultuuri- ja haridusministeeriumi taotlusel loodud riiklikke organisatsioone (§ 76 lg.2). Seadusest tulenevalt võivad ka üksikisikud vastavate lepingute alusel teostada ja kaitsta autorite isiklike mittevaralisi ja varalisi õigusi teoste kasutamisel (§ 77 lg.6).

Garantiid autoreid esindavatesse organisatsioonidesse kuuluvatele autoritele on eelkõige suunatud autoriõiguste ebaseaduslike või põhjendamatu piirangute ärahoidmiseks (§ 78 lg.2). Selle kohaselt:

- 1) tuleb kõik otsused autoritasu suuruse, selle kogumise ja väljamaksmise viiside kohta, aga samuti kogutud autoritasu kasutamise kohta autorite ühishuviseid puudutavatel eesmärkidel vastu võtta kõigi organisatsiooni liikmeks olevate autorite osavõtul (üldkoosolekul) või volinike koosolekul;
- 2) tuleb kogutud autoritasu jaotada autorite vahel võimalikult proportsionaalselt, sõltuvalt teose tegelikust kasutamisest...;
- 3) peab autoritel olema võimalus saada regulaarset ja täielikku informatsiooni organisatsiooni kogu tegevuse ning oma teose kasutamise ja selle eest saada oleva tasu kohta.

Lõpetuseks autori, teose esitaja, fonogrammi tootja ning raadio- ja televisiooniorganisatsiooni **ÕIGUSTE KAITSEST JA VASTUTUSEST SEADUSE RIKKUMISE EEST** (X ptk.).

Seaduse kohaselt toob autorite ja teiste asjaosaliste õiguste rikkumine kaasa Eesti Vabariigi õigusaktides ettenähtud kriminaal-, administratiiv- ja tsiviilvastutuse (§ 79). Teiste hulgas loetakse õiguste rikkumiseks (§ 80 lg.1):

– teose avaldamist ilma autori või tema õigusjärglase nõusolekuta (p.1);

– teose avaldamist ühe või mitme ühise autori poolt ilma teiste ühiste autorite nõusolekuta (.2);

– teose kasutamistingimuste eiramist (p.4);

– seaduse §-s 27 ettenähtud tasu maksmata jätmist (p.5);

– arvutiprogrammi koopia ringlusse laskmist või kasutamist tulu saamise eesmärgil, teades, et tegemist on illegaalse koopiaga (p.7);

– mis tahes tehniliste või programmiliste vahendite ringlusse laskmist või kasutamist tulu saamise eesmärgil, kui need võimaldavad või lihtsustavad arvutiprogrammi lubamatut reprodutseerimist ja kasutamist tõkestavate kaitsemehhanismide kõrvaldamist või vältimist (p.8).

Rikutud õiguste kaitsmise teedena näeb ette (§ 80 lg.2):

- 1) õiguse tunnustamist;
- 2) õigust rikkuva tegevuse lõpetamist või õiguste rikkumiseks ohtu loova tegevuse tõkestamist;
- 3) enne õiguserikkumist olnud olukorra ennistamist;
- 4) lepingu täitmisele sundimist, lepingu lõpetamist;
- 5) õiguserikkumise tagajärgede kõrvaldamist;
- 6) tekitatud moraalse kahju eest materiaalse hüvitise väljamõistmist;
- 7) õiguserikkuja poolt saadud tulude kannatanu kasuks väljanõudmist;
- 8) kahju hüvitamist;
- 9) õigusaktidega ettenähtud muude vahendite kohaldamist.

Esmaseks õigusi kaitsvaks organiks on kultuuri- ja haridusministeeriumi autori õiguse komisjon, kes võib õiguste rikkumise korral vaidluse ühe või mõlema vaidleva poole avalduse alusel lahendada lepitamise teel. Kokkuleppe mitte saavutamise korral või ühe poole poolt lepitustegevuse käigus saavutatud kokkuleppe täitmata jätmise korral lahendab vaidluse kohus (§ 82 lg.1).

TÖNU MUST

TTÜ ajaleht ilmub 30. aprillist 1949 • Toimetaja Üllri Sata •
Toimetuse aadress: TTÜ, Tallinn EE0026, Ehitajate 5, VI-211,
T. 537-261 • Arvutimaketi TTÜ KO • TTÜ trükikoda • T. 50 • Hind 50 s.